

чудовий портрет. Цим митець навіки зафіксував одну миттевість життя нашої знаменитої полтавки.

У березні 2002 року відійшла у вічність велика майстриня, обірвалася барвіста нитка її багатогранного життя. Але її життя продовжується у її творах, які зберігаються в музеях, приватних колекціях України і світу. Залишилися учні, які постійно надихаються її кращими взірцями, зокрема – заслужені майстри народної творчості України Григорій Гринь і Віра Забора з сином Сергієм, який став нещодавно Президентським стипендіатом.

Висновки. Творчість видатної полтавської вишивальниці Олександри Кузьмівни Великодної є епохальною і знаковою в українській культурі. Її твори відзначені високою оцінкою провідних мистецтвознавців, фахівців народного декоративно-ужиткового мистецтва. Молоде покоління майстрів постійно надихається кращими взірцями її вишитих виробів, які вже стали класичними, хрестоматійними. Викладачі образотворчого мистецтва вищих навчальних закладів розробляють методики викладання уроків вишивки, користуючись згаданими взірцями. Заслуговують на увагу основні техніки полтавської вишивки, притаманні творам знаменитої майстрині. Композиції узорів ґрунтуються на традиційній будові візерунку, але в той же час мають авторські характерні риси. Також надзвичайно цікаво вивчати семантику і символіку орнаментальних форм вишитих виробів. Адже змістовий компонент творів є не тільки пізнавальним, а й має психолого-педагогічне значення, виховує любов до наших витоків, прадавніх джерел українського образотворення.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. *Кара-Васильєва Т. Полтавська народна вишивка. / Т. Кара-Васильєва. – К: Наукова думка, 1983. – 135 с.*
2. *Полтавщина. Історичний нарис. – Полтава: Дивосвіт, 2006. – 592 с.*
3. *Титаренко В. Традиційні народні ремесла Полтавщини / В. Титаренко. – Полтава: Верстка, 2003, – 359с.*
4. *Фурман В. Олександра Кузьмівна Великодна / В.Фурман // Народне мистецтво – 2003. - №1-2, – С.39.*
5. *Ханко В. Словник мистців Полтавщини. Середина XVII – початок XXI ст. / В. Ханко. – Полтава: ВАТ «Видавництво «Полтава». – 232 с.*

*Петрова Ангеліна
(Полтава, Україна)*

100 РОКІВ – ПАМ'ЯТІ БЕРЕГІНИ ПОЛТАВСЬКОЇ ВИШИВКИ ОЛЕКСАНДРИ ВЕЛИКОДНОЇ

Мені пощастило разом працювати з Олександрою Кузьмівною, спілкуватися з нею з 1986 року.

Це була людина високого патріотизму, загостреного почуття справедливості, відповідальності і самопожертви. Вона дуже тонко

відчувала людину, під зовнішньою маскою читала правду душі і завжди болісно реагувала на прояви лицемірства і неправди.

Дванадцять літ тому пішла у вічність Олександра Кузьмівна, справжній творець краси від Бога, а пам'ять про неї, дорогу людину, жінку-патріота свято зберігається у її рідному колективі.

З порогу бачимо її портрет, ледь усміхнену, із задумливим поглядом, увінчану рушником-оберегом, на якому вишите дерево життя вічне, як вічна пам'ять нашій берегині Олександрі Кузьмівні Великодній.

Ми трепетно зберігаємо її творіння, відтворюємо узор у сучасних вишиванках, особливо на рідкісній тканині «маркізет», на якій дуже любила вишивати майстриня.

Тож у день 100-річчя згадаємо добрим словом і вшануємо пам'ять берегині полтавської вишивки Олександри Кузьмівни Великодньої, її творчий і життєвий шлях, її неосяжний багатогранний талант і велике щедre на доброту її серце.

Прийшла весна, тепле і приязне сонечко ще не встигло дихнути на землю жаром. Повітря свіже, ароматне. Дерев в легкому мереживі молоді зелені.

Такого ж світлого весняного дня 24 квітня 1914 року в селі Бухалівка під Опішнею з'явилася на світ маленька дівчинка, яку назвали Олександрою.

У кожної людини, як писав поет, своя доля, свій шлях широкий. Та нерідко буває, що перш, ніж знайти її, довго блукає людина по всіх перехрестях життя, поки не прийде до своєї справи, тієї єдиної, яка приносить їй радість і задоволення.

А ось перед Олександрою Кузьмівною Великодною ніколи не поставало питання: ким бути? Як взяла в ранньому дитинстві голку, так і не випускала її все життя. Коли її запитували, де вчилася, вона тільки посміхалася: це зараз треба вчитися, а колись у селах всі жінки вмели вишивати. Одна прагнула перевершити другу святковістю свого вбрання, барвистістю своїх візерунків.

Мати Олександри Кузьмівни була кращою рукодільницею на всі опішнянські села. Рідко хто міг змагатися з нею в красі візерунків, казковості барв, тонкості смаку. Та не пощастило бідоласі в житті. Рано помер її чоловік, залишивши вдома чотирьох малих діток.

Маленька Саша навіть не пам'ятала батька, зате пам'ятала, як збиралися жінки в хаті, довгими зимовими вечорами при каганці вишивали, ділилися своїми бідами, невдачами, співали тужливі пісні про нещасливу жіночу долю.

Розповідала Олександра Кузьмівна, як ходила пасти чужих корів, телят. Бувало сяде, задивиться у далечінь на чудовий краєвид. Гарячою зеленою барвою горить на сонці ячмінь, виблискує синя річка, а у долині край лісу висить синя імла, синіють волошки та червоніє польовий мак. Дістане дівчинка з кишені шматочок полотна та й почне чолкою

чаклувати, намагаючись перенести всю цю навколишню красу.

Любила малювати Саша гілочкою на землі. Про папір і кольорові олівці навіть і не мріяла – це було недозвільною розкішшю. Одного разу нарвала зеленого бадилля, натовкла у горщику – вийшла справжня зелена фарба.

Розмалювала квітами всі стіни хати, мати прийшла і охнула. Довелося знову стіни білити...

– Мені тоді було років п'ять чи шість. Одного разу старша сестра, яка сама вишивала рушник, поклала шитво на лавку і пішла кудись у своїх справах. Я схопила рушничок, забрела під якийсь кущик і давай вишивати. Побачила мою роботу сестра – посміялася і давай переробляти.

А мені дала невеличкий клаптик матерії, голку й нитки. Та зовсім не багато часу прийшло з тих пір, як почали дивуватися сестри, а потім і односельці, дивлячись на мої вишивки (зі спогадів Олександри Кузьмівни).

Рано стала сиротою. У тридцять третьому році з голоду померла мама і дві сестри. Довго бідували вони без родини голодні і холодні.

Зі спогадів: – І вирішила я йти на Полтаву, йшла пішки, довго. Ні рідних, ні знайомих. Три дні блукала по місту в пошуках роботи. Під вечір третього присіла під якимось тинем на бур'ян.

Світ не без добрих людей.

– Що ти тут робиш, дитино? – спитала випадкова перехожа, жінка середніх років. Вислухала розповідь, похитала сумно головою.

– Ну нічого – не хвилюйся. Щось придумаємо.

Забрала дівчину додому, нагодувала, обігріла. Олександра спочатку допомагала жінці по господарству, доглядала її малолітнього сина, а потім взялася за вишивання. Побачивши її майстерну роботу Ганна Костянтинівна Стрельнікова (а саме вона забрала дівчину додому) – неабияк здивувалася.

Та ти, Саша, справжня майстриня. У нас на фабриці не кожна робітниця вміє так гарно вишивати.

Працювала Ганна Костянтинівна на фабриці художніх виробів (нині ТОВ «Леся Українка»), тож знала, що говорила. А згодом допомогла туди влаштуватися і дівчині. Життя з кожним днем ставало все радіснішим і щасливішим.

Здавалося, що й сонця стало більше, а небо було голубим і бездонним.

Але ось чорним крилом перекреслила все війна 1941 року. Сім'я Ганни Костянтинівни евакуювалась на Урал, а Олександра залишилася у окупованій Полтаві. Важкі довгі роки окупації, розстріли людей, лютування фашистів...

Після визволення, Олександра Кузьмівна, кілька тижнів працювала на відбудові міста. Всі, хто був працездатним, дружно приступили до роботи: розчищали завали, ремонтували, будували. Стала діяти і фабрика. Відразу ж повернулася. Тільки не до вишиванок було. Солдатські шинелі

та гімнастерки відправляли на фронт. І вже потім таке довгождане і радісне: «Пе-ре-мо-га!».

Тільки тоді стала Шура-Шурочка, як називали її подруги, знову вишивати барвисті узори.

Я страшенно любила свою роботу. Коли працювала вишивальницею, на творчу роботу було обмаль часу. Так я приходила в цех раніше і поки всі посходяться, а я вже й душу відведу – вишию якийсь новий узор.

Як народжуються узори? Узори народжуються в голові, плетуться, переплітаються, як мереживо. Треба негайно взяти полотно і голку, і викладати той узор.

Унікальність Олександри Кузьмівни полягала в тому, що її узори трансформувались не на папір, а відразу на полотно. Її узори не переплутаєш ні з якими іншими. Є в її легких світлових переходах щось особливе, ніжне, задумливе. Майстриня мала прекрасний художній смак. Всі її роботи – унікальні. Спеціалісти, мистецтвознавці, дивлячись на її твори тільки руками розводять: «талант». Понад 100 технік полтавської вишивки використовувала Олександра Великодна в своїх розробках. З особливою любов'ю застосовувала вона такі народні техніки як «солов'їні вічка», гречечка, зерновий вивід, лічильна та коса гладь, різноманітні мережки та обідки.

Природне чуття, глибокий досвід у особливостях традиційної вишивки допомогли майстрині не повторюватися, зберігати тональну м'якість, стриманість, ніжний, привабливий спокій – основу полтавської вишивки.

Олександра Кузьмівна Великодна була членом Спілки народних майстрів України, їй присвоєно Почесне звання «Заслужений майстер народної творчості України».

Як сама О.К. Великодна, так і її твори приймали участь у численних виставках, конкурсах на Україні і за її кордонами. Роботи експонуються в Англії, США, Бельгії, Канаді, Японії, Польщі, Болгарії, Німеччині, Франції та в багатьох інших країнах.

На всіх конкурсах твори Великодної отримують відзнаку: дипломи, медалі. Її роботи зберігаються у фондах багатьох музеїв: Полтавському краєзнавчому, Київському музеї українського декоративно-прикладного мистецтва, музеї народної архітектури і побуту м. Київ.

Одного разу на Всесвітній виставці в Брюсселі трапився випадок, який мав безпосереднє відношення до Олександри Кузьмівни.

До стенду «Народна творчість» підійшов високий худорлявий чоловік. Він довго розглядав вишиті сорочки і запаски, пояси і рушники, скатертини. Поклав на стіл візитну картку: сказав, що хоче купити для європейського музею кілька гаптованих речей і обов'язково сукню з Полтавщини.

Чим ця робота привернула увагу брюссельця? Можливо тим, що нагадувала славетні брюссельські мережива. Художниця використала на

білій тканині тільки білі нитки, але вони так покладені на тканину, що створюють зорову галюцинацію. Бачиш різні відтінки – від блискучого білого до сірувато-блакитного. Так на зимовому сонячному снігу лягають тіні від дерев. Пам'ятаю ту сукню – згадувала Олександра Кузьмівна, – сорок п'ять днів працювала над нею, самих «виколок» на ній 2800.

Тисячі людей милувалися неперевершеними орнаментами створеними майстринею.

Книга відгуків густо списана схвильованими враженнями митців, акторів, політиків, бізнесменів, пересічних українців та гостей з-за кордону. Ось лише деякі з них:

«Олександрє Кузьмівно! Ви одна з квіток на дереві життя полтавського рушника. Ви – неповторна Диво-квітка. Ваша неповторність в усьому, в тому, що орнаменти Ви читаєте з небес, що свято бережете традиції полтавської вишивки. Навіть прізвище Ваше – Великодна – неповторне. В цьому прізвищі Свято! Будьте такою величною завжди. Ви потрібні нам, Україні!»

*Світлана Козача,
музей Івана Гончара
29 січня 1998 року*

«Моя весняна Порадонько! Дуже раді, що свою місію Ви великодньо вишиваєте і стелите у той ланцюжковий квіт до самого Господа! Щасливі хоч дотику до Вашої руки».

*Ніна Матвієнко,
Петро Гончар
15 лютого 2001 року*

«Шановна майстрине. Дякую за Вашу працю. Те, що Ви зробили для народу, для України – великий скарб для нащадків».

*Михайло Варчук,
директор Херсонського обласного
центру культури
14 березня 1996 року*

«Дорога Олександрє Кузьмівно! Ваші роботи – це чудо. Не віриться, що одна людина спроможна на такі творіння. І чим більше я пізнавала Вас, тим зрозуміліше ставало мені, що Ви – це Ваші пращури, пра-, пра-, прабабусі і Ваша мама, які приходять до Вас, долаючи час і простір, через ті малюнки, що виникають у Вашій уяві. Оце і є та тоненька ниточка, що з'єднує Вас з Космосом

*Наталія Перепелиця,
лікар з Полтави
23 квітня 1999 року*

А цим написаним словом у книзі відгуків Олександра Кузьмівна

особливо дорожила, знала його напам'ять і частенько ділилася зі своїми шанувальниками.

«Шановна Олександрє Кузьмівно!

Ваші роботи, як ніжна пісня, яку вічно співатиме наш народ. Вічно тому, що живиться Ваша творчість невмирущим джерелом правічних традицій українських. У них можна вичитати всю історію душі нашої з одвічним тяжінням до Краси, Ніжності, Любові, Правди. В них віддзеркалюється вся Ваша дитинна щира вдача.

Я безмежно щасливий, що у Вашій Особі я відчув Митця, який наближається до митця ідеального: з цільною, нероздвоєною душею, людяністю. А справжньої творчості не може бути без людяності. Вас живить Любов – Любов до краси, до Праці без якої не можете жити, до Творчості, до землі рідної. Дивуюся витонченості Вашого смаку, яка безумовно диктується шляхетністю Ваших почуттів. Допоки такі Митці житимуть на нашій Землі, доти квітуватиме вона під щедрим сонцем. Не сумуйте дуже, Олександро Кузьмівно, що у Вашому особистому житті можливо склалося не все гаразд.

У кожного Великого Митця, а Ви ним є, бувають і будуть особисті втрати; бо тільки за рахунок цих втрат і мук може зростати талант і піднятися на ту висоту, звідки, як писав Франко, «світять людські ідеали». На Ваші плечі доля поклала важкий тягар: показати багатогранний характер людей цілої Полтавщини з її злетами і radoщами, з їх щоденними турботами і муками. Усвідомте це і нехай, Вас гріє оця думка, – що Ви репрезентуєте цілий свій щедрий полтавський, край. Бо Ви вже не належите собі і не зможете до кінця днів належати. Ви належите Полтаві, Україні, цілому людству. Через таких Осіб, як Ви, наш народ утверджує себе й увіковічує.

Для чого це пишу? Щоб коли на душі стане трохи прикро і сумно, ця думка хоч трошки зогріла Вас і Вам трішечки полегшало.

Мелодії Ваших дивовижних візерунків, Олександро Кузьмівна, уже ніколи не зникнуть з моєї душі. Я безмежно вдячний долі, що вона звела нас під світлим небом сивої Київської Землі, де викільчилося зерно нашої могутньої державності. Живіть щасливо у муках Вашої творчої фантазії і праці, це щастя зрозуміле тільки Вам. У свої рідні Карпати я понесу тепло Полтавської землі, почерпнуते з геніальних Ваших робіт. Я назавжди хочу числитися учнем Вашої школи, ім'я якій: Школа Любові. Я знаю, хто раз мав змогу подивитися Ваші вишивки, теж подобрішав своїм серцем».

Назавжди Ваш:

Володимир Михайлович Іванішин

31 липня 1980 року